

УДК 621.314

Кулагін Д.О., к.т.н., професор,
Волков М.А., магістрант,
Запорізький національний технічний університет

СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ВТРАТ ПОТУЖНОСТІ В ЕЛЕМЕНТАХ КОНСТРУКЦІЇ ТРАНСФОРМАТОРІВ

В останнє десятиріччя українське суспільство остаточно усвідомило важливість енергозбереження та енергетичного менеджменту як у промисловій так і у непромисловій сферах. Було запропоновано величезну кількість заходів з енергозбереження та підвищення енергоефективності промисловості та енергетики. Одним з актуальних питань, рішення якого дозволить отримати суттєву економію грошових ресурсів є підвищення ефективності електричних мереж. А саме – оптимізація режимів передавання електроенергії та зниження втрат у елементах мережі.

Одним з енергозберігаючих заходів на промисловості та у енергетиці є заміна застарілого обладнання на нове, з меншими втратами та більш високим коефіцієнтом корисної дії. Тому розробка нових, енергоефективних типів трансформаторів має велике значення для України.

Якщо втрати потужності в елементах конструкції трансформатора не обчислювати та не обмежувати належним чином, вони можуть складати велику частину (більше 20%) від загальних втрат короткого замикання ΔP_k . Велика частина додаткових втрат припадає на конструкційні частини з великою площею поверхні. (наприклад Бак). Варто зазначити, що додаткові втрати в деяких елементах з меншою площею, таких як пресувальні кільця, хоча й є меншими, але магнітний потік, який в них замикається, може бути досить високим, що може призвести до неприйнятних місцевих перегрівів, які можуть серйозно вплинути на тривалість життя трансформатора та його енергоефективність [1,2]

До 1980 року, було проведено значну роботу на тлі визначення додаткових втрат аналітичними методами [3-5]. Ці методи мають певні обмеження і не можуть бути використані для складних геометричних форм. Завдяки швидкому розвитку чисельних методів таких як кінцево-елементний метод (КЕМ), розрахунок втрат від вихрових струмів у різноманітних металевих частинах трансформатора значно полегшився. Розвиток комерційних пакетів 3D КЕМ з 1990 року дозволив інженерам моделювати комплексну електромагнітну структуру трансформатора заради контролю додаткових витрат та визначення місцевих перегрівань. [6]

Основою для розрахунків втрат у елементах конструкції є розрахунок електромагнітного поля. Існуюча література з електромагнітних розрахунків пропонує щонайменше 15 основних методів для розрахунку полів, та набагато більше комбінованих та гібридних. Всі вони є схожими в теоретичному сенсі, але між ними є велика різниця у плані практичної ефективності при їх повсякденному використанні для проектування.

Найбільш популярними методами які використовуються для швидкої розробки електромагнітних систем відносяться до польових методів, які у свою чергу підрозділяються на чисельні методи (метод кінцевих елементів та метод кінцевих різниць) та інтегральні методи (метод граничних елементів та метод еквівалентних магнітних сіток).

Метод еквівалентних магнітних сіток

Метод еквівалентних магнітних сіток, відомий у світі як «Equivalent Reluctance Method» (RNM) є одним з найпростіших та найшвидших методів моделювання та обчислення. Він заснований на простих та зрозумілих законах Ома та Кіргофа для магнітних кіл.

Метод граничних елементів та метод інтегральних рівнянь

Метод граничних елементів більше підходить для проблем з відкритими границями, пов'язаними з конструкційними частинами з немагнітної нержавіючої сталі, де є складним визначення граничних умов. Для таких проблем з відкритими границями, деякі дослідники

використовували метод інтегральних рівнянь (МІР). Для того щоб полегшити генерацію сітки, було запропоновано МІР з моделюванням поверхневого опору. [6]

Кінцево-елементний метод

Зараз цей метод є одним з самих прогресивних та привабливих для науковців, дослідників та інженерів. Існує велика кількість програм, заснованих на чисельному методі кінцевих елементів. Для електромагнітних розрахунків та калькуляції втрат у елементах конструкції трансформатора можуть бути використані такі програмні пакети як : Ansys Emag, Comsol Multiphysics, Infolytica Magnet, OPERA 3D та інші. Серед безкоштовних пакетів можна виділити такі як FEMM та MaxFEM.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз розглянутих методів

Назва методу	Аналітичні методи	Метод граничних елементів	Метод кінцевих елементів	Метод еквівалентних магнітних сіток	Метод інтегральних рівнянь
Швидкість розрахунків	декілька годин	2-300 годин	2-300 годин	Від 30 хвилин до кількох годин	декілька годин
Обладнання	домашній ПК	Потужні комп'ютери	Потужні комп'ютери	домашній ПК	домашній ПК
Вартість програмного забезпечення	невисока	середня-висока	висока	невисока	невисока
Рівень складності	легкий-середній	високий	високий	легкий	середній
Похибки	До 10%	до 5%	До 5%	До 10%	До 10%
Застосування	інженерні розрахунки, наукові дослідження	наукові дослідження	наукові дослідження	інженерні розрахунки	інженерні розрахунки

Висновок. У статті представлені найбільш актуальні та дієві методи розрахунку втрат у елементах конструкції трансформаторів. Показані сфери використання тих чи інших методів, дана оцінка програмному забезпеченню та окреслені потенціальні напрями розвитку у галузі визначення додаткових втрат у елементах конструкції трансформаторів.

Список використаних джерел:

- 1.Xose M.Lopez Fernandez Non linear heating hazard assessment on transformer covers and tank walls / Xose M.Lopez Fernandez, Patricia Penabad-Duran, Janusz Turowski, Pedro M.Ribeiro. – Przegląd elektrotechniczny (Electrical review). – 2012. – vol.88, no. 7b. - pp. 28-31
- 2.A.M. Milagre 3D calculation and modeling of eddy current losses in a large power transformer / A.M. Milagre, M.V. Ferreira da Luz, G.M. Cangane, A. Komar, and P.A. Avelino // Proc. XX ICEM. – 2012. – pp.2282-2286.
- 3.Turowski J. Electromagnetic field and power losses in covers of transformers. PhD thesis. /Technical University of Lods., – 1957.- pp. 1-142.
- 4.Kazmierski M (1970) Estimating approximate methods in the analysis of electromagnetic fields in transformers (in Polish)/ Rozprawy Electrotechniczne.- № 16(1). – pp. 3-26.
- 5.Z.Valkovic, Calculation of the losses in the three-phase transformer tanks/ Proceedings IEE. – 1980. – Vol.127, Pt.C. №1. - pp. 20-25.
- 6.Kulkarni S.V. Transformer Engineering. Design and Practice/ S.V. Kulkarni, S.A. Khaparde. – Marcel Dekker, Inc., New York – Basel. - 2004. – 477p.